

LASTEN KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA ILTAHOIDON PEDAGOGISESSA PROSESSISSA

Heidi Peni

Opinnäytetyö, kevät 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +Lastentarhan-
opettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Peni, Heidi. Lasten kokemuksia osallisuudesta iltahoidon pedagogisessa prosessissa. Diak, Helsinki, kevät 2016, 47 sivua, 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, miten lapset kokevat osallisuuden toteutuvan iltahoidossa ja mitä lapset kertovat iltahoidosta. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus, joka toteutettiin vantaalaisessa vuorohoitoa tarjoavassa päiväkodissa. Tutkimusaineisto kerättiin kuudelta 4–6-vuotiaalta lapselta kerronnallisen haastattelun menetelmällä. Haastattelut toteutettiin parihaastatteluina ja ne äänitettiin. Haastattelujen aineisto litteroitiin ja analysoitiin teemoittain.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu varhaiskasvatuksen, osallisuuden ja pedagogisen prosessin ympärille. Varhaiskasvatusta käsitellään opinnäytetyössä iltahoidon sisällön kautta. Osallisuutta lähestytään määritelmän kautta sekä laajennetaan osallisuuden teoriaa suhteessa varhaiskasvatukseen. Pedagogisen prosessin osalta käsitellään pedagogista prosessia käsitteenä sekä sen osa-alueista vuorovaikutusta ja leikkiä. Varhaiskasvatuksen, osallisuuden, vuorovaikutuksen ja leikin kehityksen teorial tukivat opinnäytetyössä aineiston keruuta ja analysointia. Teemoina varhaiskasvatuksella, osallisuudella ja pedagogisella prosessilla on keskeinen rooli koko opinnäytetyössä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että lapset ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä iltatoiminnan sisältöön. Tulosten perusteella lasten vaikutusmahdollisuuksia iltatoiminnassa tulisi kuitenkin lisätä. Lasten osallisuus toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa lisäisi heidän mielenkiintoaan toimintaa kohtaan ja edistäisi heidän kasvuaan ja kehitystään.

Asiasanat: varhaiskasvatus, osallisuus, pedagogiikka, vuorovaikutus, leikki

ABSTRACT

Peni, Heidi. Children's experiences on their participation in the kindergarten's pedagogical process in the evenings. 47 p., 2 appendices. Language; Finnish. Helsinki, Spring 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to study how the children experience participation in the evenings at the kindergarten and what children tell about the evenings at the kindergarten. The study was qualitative and it was carried out with the kindergarten in Vantaa that offers daycare between 6.00a.m. and 10p.m. The research data was collected from children between four and six years of age via narrative interviews. The interviews were carried out as pair interviews and they were recorded. The data was transcribed and analysed thematically afterwards.

The theoretical framework of the thesis was built around early childhood education, participation and pedagogical process. Early childhood care was processed through the content of the evenings at kindergarten. The approach to the participation was through the definition of participation and then it was expanded to early childhood education. Pedagogical process in this thesis was processed by the themes of play and interaction. Theories of the early childhood education, participation and pedagogical process offered a comprehensive framework to collect and analyse the data. The themes early childhood education, participation and pedagogical process had a key role in forming the thesis.

The results of the study led to the conclusion that according to the children's opinions they are pleased to the content of the evenings at kindergarten. The result show, however, that there should be more opportunities for the children to influence on the matters that affect them. Children's participation in the planning and making process would increase children's interest towards the activities and that would support their development.

Keywords: early childhood education, participation, pedagogical process, interaction, play

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 ILTAHOITO VARHAISKASVATUKSESSA	8
2.1 Iltahoito varhaiskasvatuspalveluna	8
2.2 Varhaiskasvatuksen tavoitteet ja arvopohja	9
3 OSALLISUUS	11
3.1 Osallisuuden määrittelyä	11
3.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa	12
4 PEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA	14
4.1 Pedagoginen prosessi	14
4.2 Vuorovaikutustaitojen kehittyminen	15
4.3 Leikki vuorovaikutustaitojen kehityksen tukena	16
4.4 Lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet	17
5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	20
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	21
6.1 Tutkimusympäristö	21
6.2 Tutkimusmenetelmät	22
6.2.1 Kerronnallinen haastattelu	22
6.2.2 Lasten haastattelun erityispiirteet	23
6.2.3 Haastattelun toteutus	24
6.2.4 Haastattelujen analysointi	25
7 HAASTATTELUJEN TULOKSET	29
7.1 Lapset saavat itse valita leikkinsä yhteistyöpäiväkodissa	29
7.2 Aikuisen rooli toiminnan tukemisessa vaihtelee	31
7.3 Lapset toivovat iltoihin lisää jumppaa ja osallisuutta	33
8 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	35
8.1 Luotettavuus	35
8.2 Eettisyys	37

9 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	39
LÄHTEET	42
LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ	45
LIITE 2: HAASTATTELURUNKO.....	47

1 JOHDANTO

Osallisuus varhaiskasvatuksessa voidaan tiivistää kahdeksaan pääkohtaan: oikeuteen iloita itsestään, tarpeiden tyydytykseen, oppimiseen turvallisessa ilmapiiressä, kokemuksiin vaikuttamisesta, omatoimisuuden harjoitteluun, vastuullisuuden opetteluun, maailman tulkitsemiseen sekä oikeuteen kunnioittavien ja kiinnostuvien aikuisten kasvatettavan olemisesta. Aikuiset voivat tukea varhaiskasvatuspalveluissa lasten osallisuutta luomalla osallisuutta mahdollistavat olosuhteet, keräämällä lapsesta tietoa, hyödyntämällä lapsilta saatavaa tietoa sekä kehittämällä osallisuutta lisääviä toimintatapoja arjessa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010,4.)

Varhaiskasvatuslakiin (1973) tulleissa muutoksissa, jotka astuivat voimaan 1.8.2015, määriteltiin lasten oikeus osallistua ja vaikuttaa heitä koskevaan varhaiskasvatukseen, minkä vuoksi on tärkeää kartoittaa lasten mielipiteitä ja kokemuksia toiminnasta. Laissa määritellään myös vanhempien oikeus osallistua ja vaikuttaa heidän lastaan koskevaan varhaiskasvatukseen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015.)

Varhaiskasvatuslaissa (1973) ei tällä hetkellä määritellä erikseen iltahoidon sisältöä. Aihe kuitenkin koskettaa monia suomalaisia perheitä, sillä kuntaselvityksen mukaan muulloin kuin päiväaikaan hoidossa olevia lapsia on noin seitsemän prosenttia päivähoitoon osallistuvista lapsista (Säkinen 2014,1). Päiväkodit saavat siis itse päättää poikkeava-aikaisesta varhaiskasvatuksesta. Poikkeava-aikaisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan aikaisin aamulla, iltaisin, öisin ja viikonloppuisin tapahtuvaa varhaiskasvatusta.

Opinnäytetyö tehdään yhteistyössä vantaalaisen päiväkodin kanssa, jossa järjestetään lapsille myös iltahoitoa. Opinnäytetyön aihe nousi päiväkodin tarpeesta kehittää työtä. Päiväkodin johtajan toiveesta päädyin käsittelemään opinnäytetyössäni iltahoitoa ja sen sisältöä lasten näkökulmasta.

Työntekijät ovat kehittäneet yhteistyöpäiväkodissa iltatoiminnan sisältöä vuoden 2015 aikana. Päiväkodin henkilöstö on asettanut iltatoiminnalle pedagogisen rungon, jossa määritellään musiikki-, taide- ja liikuntatuokioiden ajankohdat. Työntekijät saavat iltaisin päättää, ketkä lapset tuokioihin kulloinkin osallistuvat ja mitä tuokiot pitävät sisällään. Aikuiset valitsevat tuokioihin lapset hoitoaikojen ja lasten mielenkiinnon mukaan. Valitsemisessa otetaan myös huomioon se, ovatko lapset olleet päivällä toimintatuokioissa mukana ja jaksavatko he osallistua tuokioon vielä illalla. Opinnäytetyössä pääpaino kohdistuu pedagogisessa prosessissa olevaan vuorovaikutukseen ja leikkiin.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä tutkia lasten kokemuksia osallisuudesta iltahoidon suunnittelussa ja kehittämisessä. Tällä hetkellä aikuiset ovat kehittäneet iltatoimintaa yhteistyöpäiväkodissa ja halusin ottaa esille lasten näkökulman toiminnan suunnittelussa. Opinnäytetyössäni kartoitin lasten kokemuksia iltahoidosta kerronnallisen haastattelun menetelmällä. Haastattelut toteutin pari haastatteluina päiväkodin tiloissa iltaisin. Haastatteluihin osallistui kolme tyttöä ja kolme poikaa. Haastattelut äänitin ja litteroin sanasta sanaan. Tutkimustulosten pohjalta toimintaa voidaan suunnitella ja kehittää.

2 ILTAHOITO VARHAISKASVATUKSESSA

2.1 Iltahoito varhaiskasvatuspalveluna

Varhaiskasvatuslaissa (1973) ei tällä hetkellä määritellä erikseen iltahoidon sisältöä. Uudistetussa varhaiskasvatuslaissa todetaan kuntien velvollisuudeksi huolehtia päivähoidon saatavuudesta siinä määrin kun kunnissa on tarvetta. Kunnilla oli myös aiemmin sama velvoite, mutta nykyään kunnat velvoitetaan ottamaan lapsen etu huomioon päivähoitopalvelujen suunnittelussa ja järjestämisessä. (Mahkonen 2015, 43–44.)

Vantaan kaupunki tarjoaa ilta- ja viikonloppuhoitoa niille lapsille, joiden vanhempien työ tai opiskelu sitä vaativat. Iltahoitoa tarjotaan 18.00–22.00 välisenä aikana. Vanhempien tulee todistaa iltahoidon tarve työnantajan tai koulutuksen järjestäjän antamalla todistuksella. Lapsen hoitoajat perustuvat vanhempien työ- tai opiskeluaikoihin, jotka he toimittavat erillisellä lomakkeella päiväkotiin. Vantaan kaupunki on rajannut iltahoitoa niin, että lapsi voi olla enintään 10 tuntia iltahoidossa/päivä. (Vantaa i.a.)

Vuorohoitoa on tutkittu Suomessa hyvin vähän. Vuorohoidolla tarkoitetaan aikaisin aamulla, iltaisin ja viikonloppuisin tarjottavaa varhaiskasvatusta. Vuorohoito tapahtuu muulloin kuin arkisin 6.00–18.00 välisenä aikana. (Vantaa i.a.) Suomen akatemian rahoittama Perheet 24/7 -tutkimus on ainoa laajempi vuorohoitoa koskeva tutkimus Suomessa. Tutkimuksen toteutukseen osallistuivat Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Jyväskylän yliopisto sekä Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tutkimuksessa vertailtiin suomalaisten, hollantilaisten ja isobritannialaisten vuorotyötä tekevien vanhempien kokemuksia työstä, lastenhoidosta, perhe-elämästä ja hyvinvoinnista. Tutkimuksesta käy ilmi, että vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä lasten vuorohoitoon. Vuorotyötä tekevät vanhemmat olivat kuitenkin enemmän huolissaan lastensa varhaiskasvatuksen laadusta verrattuna päivätyötä tekeviin vanhempiin. (Jyväskylän ammattikorkeakoulu i.a., 1, 6.)

Iltahoito katsotaan samanlaiseksi varhaiskasvatustalain (1973) alaiseksi palveluksi kuin päivälläkin tapahtuva hoito. Näin ollen iltahoidon tavoitteet ja sisältö noudattavat varhaiskasvatustalain, asetuksia ja varhaiskasvatustasuunnitelmia.

2.2 Varhaiskasvatustuksen tavoitteet ja arvopohja

Varhaiskasvatustalla tarkoitetaan lapsen elämässä tapahtuvaa kasvatustellista vuorovaikutusta, jonka tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatustuksessa vaalitaan vanhempien ja kasvatusthenkilöstön yhteistyötä, kasvatustkumppanuutta, jolloin kasvatustsesta muodostuu lapselle mielekäs kokonaisuus. Varhaiskasvatus koostuu hoivan, kasvatustsen ja oppimisen kokonaisuuksista. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja sille asetetaan vuosittain tavoitteet. (Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisu 2005, 11.)

Varhaiskasvatustalaki (1973) määrittelee varhaiskasvatustsen palveluksi, jolla pyritään edistämään alle kouluikäisen lapsen kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia. Varhaiskasvatustsella tuetaan lapsen oppimisvalmiuksia ja edistetään koulutustsellista tasa-arvoa turvallisessa kasvatustsympäristössä. Varhaiskasvatusta toteutetaan leikkiin, liikkumiseen, taiteeseen sekä kulttuuriperintöön pohjautuvalla pedagogisella toiminnalla ja mahdollistetaan positiivisten oppimiskokemusten saaminen.

Lähtökohtana varhaiskasvatustselle voidaan pitää monitieteistä tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisiin menetelmiin perustuvaa näkemystä lapsesta. Ammattitaitoisen henkilöstön olemassaolo on keskeinen voimavara. Varhaiskasvatustsen laadun kannalta on tärkeää, että jokaisella kasvatustshenkilöstön jäsenellä on vahva ammatillinen osaaminen ja tietoisuus. (Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisu 2005, 11.)

Varhaiskasvatusta järjestävät Suomessa kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntarjoajat ja seurakunnat. Keskeisimpiä varhaiskasvatustspalveluja ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito, kerhot sekä avoimet toimintapaikat. Suomessa valtio järjestää, valvoo ja tukee varhaiskasvatusta. (Sosiaali- ja terveystministeriön julkaisu

2005, 11.) Kunnilla on velvollisuus tarjota päivähoitopalveluita lapsen hoidon ja kasvatustarpeen mukaan eri ikäryhmissä. Päivähoitopaikkoja tulee kuitenkin hakea viimeistään neljä kuukautta ennen hoidon tarvetta. Jos hoidontarve johtuu ennakoimattomasta työllistymisestä tai opiskelujen alkamisesta, on hoitopaikan järjestäminen taattava kahden viikon kuluessa hakemuksen jättämisestä. (Asetus lasten päivähoidosta 1973.)

Varhaiskasvatuksen arvopohja perustuu kansainvälisiin sopimuksiin lapsen oikeuksista (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2005, 12). YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1991) nostaa esiin oikeuden ihmisarvoon ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta, mielipiteistä, kansallisuudesta, etnisestä tai sosiaalisesta alkuperästä, varallisuudesta, vammaisuudesta tai muista seikoista huolimatta. Muita pääperiaatteita yleissopimuksessa ovat lapsen oikeus jäädä eloon, kehittyä ja osallistua sekä se, että lapsen etu asetetaan etusijalle.

Muista oikeussäätelyistä voidaan johtaa muut varhaiskasvatuksen arvoja mukailevat pääpiirteet. Näitä ovat lapsen oikeus turvalliseen ympäristöön, kasvuun ja ihmissuhteisiin, oikeus kehittyä ja oppia, oikeus leikkiin ja monipuoliseen toimintaan, oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikä- ja kehitystasoisesti, oikeus erityiseen tukeen sekä oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen, uskontoon sekä katsomukseen. (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2005, 11.)

3 OSALLISUUS

3.1 Osallisuuden määrittelyä

Osallisuutta ilmiönä on vaikea selittää yksiselitteisesti. Osallisuutta voidaan lähestyä sanan osallistua kautta. Osallistumisella tarkoitetaan mukanaoloa jossakin tai osan ottamista johonkin. Osallistumisesta voidaan johtaa termit osallisuus ja osallistuminen. Osallisuus koostuu oikeudesta saada tietoa itseään koskevista asioista, mielipiteen ilmaisusta sekä itseään koskeviin asioihin vaikuttamisesta. Osallistumisella tarkoitetaan konkreettisempaa toimintaan osallistumista. Osallisuuteen kuuluvat niin yksilölliset kuin yhteisölliset elementit. Ympäröivä yhteisö ja yhteiskunta mahdollistavat tai poissulkevat osallisuuden, jossa yksilö voi kokea itsensä arvokkaaksi osallistuessaan. (Pajulammi 2014, 141.)

Osallisuus koostuu eri elementeistä: vahvasta yhteydestä omaan minuuteen, kokemuksesta itsestä toimijana sekä kokemuksesta yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisesta. Vahvuus näissä osa-alueissa tukee ihmisen mielenterveyttä. (Mäkelä 2011, 14, 16, 18, 20.)

Lasten oikeus osallisuuteen ja osallistumiseen voidaan nähdä oikeudellisesta näkökulmasta juridisena oikeutena. YK:n lastenoikeuksien sopimuksessa sekä Suomen perustuslaissa on ilmaistu, että lapsilla tulee olla oikeus vaikuttaa itseään koskevissa asioissa kehitystasoisesti. Osallisuus näkyy lasten arjessa tilanteissa, joissa lasten mielipiteitä ja näkemyksiä kuunnellaan sekä otetaan ne huomioon päätöksenteon yhteydessä. (Pajulammi 2014, 142.)

Lapsen mahdollisuuksia osallistua kokevana, tuntevana, ajattelevana ja luovana toimijana kaikissa kehitysvaiheissa tulee vahvistaa, jotta hänestä kasvaa ehyt yksilö. Lasten osallisuuden tukemisella autetaan minuuden kokemuksen kehittymistä, oman toimijuuden kehittymistä sekä yhteisöön ja yhteiskuntaan juurtumista. (Mäkelä 2011, 14.)

3.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuus varhaiskasvatuksessa voidaan tiivistää kahdeksaan pääkohtaan: oikeuteen iloita itsestään, tarpeiden tyydytykseen, oppimiseen turvallisessa ilmapiiressä, kokemuksiin vaikuttamisesta, omatoimisuuden harjoitteluun, vastuullisuuden opetteluun, maailman tulkitsemiseen sekä oikeuteen kunnioittavien ja kiinnostuvien aikuisten kasvatettavan olemisesta. Aikuiset voivat tukea varhaiskasvatuspalveluissa lasten osallisuutta luomalla osallisuutta mahdollistavat olosuhteet, keräämällä lapsesta tietoa, hyödyntämällä lapsilta saatavaa tietoa sekä kehittämällä osallisuutta lisääviä toimintatapoja arjessa. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010,4.)

Varhaiskasvatuspalveluissa osallisuuden toteutumisen suurimpina haasteina pidetään suuria lapsimääriä sekä henkilökunnan vajausta ja vaihtuvuutta. Muita haasteita lasten osallisuuden toteutumiselle ovat työntekijöiden kiire, aikataulutus, melu sekä väsymys. (Venninen, Leinonen & Ojala 2010,4.)

Päivi Virkki (2015, 5–6) on tehnyt tutkimuksen varhaiskasvatuksesta osallisuuden ja toimijuuden edistäjänä. Tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella lasten toimijuutta ja osallisuutta päiväkodissa. Tuloksissa Virkki erottelee toimijuudesta neljä ulottuvuutta, joita ovat lapset kasvattajien toiminnan kohteina, lapset ympäristöstä ohjautuvina toimijoina, lapset yhdenvertaisina toimijoina toistensa ja kasvattajiensa kanssa sekä lapset omaehtoisina toimijoina. Virkin mukaan lasten osallisuus on erilaista kullakin ulottuvuudella.

Lasten osallisuuden ja kuulemisen tärkeys päivähoidossa tulee esille Roosin väitöskirjassa lasten arjesta. Väitöskirjan tuloksena on, että lasten kerrontaa tulisi hyödyntää päiväkotien arjessa, sillä lapsilla on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Tutkimustulosten mukaan arkeen tulisi luoda lisää hetkiä, joissa lasten ääni tulee kuuluviin, sillä tällä hetkellä heidän kokemuksiaan ja potentiaaliaan ei huomioida riittävästi. (Roos 2015, 7.)

Osallisuuteen liittyvät vertaissuhteet ja niissä opitut taidot ja toimintamallit. Päiväkodeissa ja varhaiskasvatuspalveluissa lasten vuorovaikutus sosiaalisissa

suhteissa on aikuisten organisoimaa. Aikuisten ajattelu ja pedagogiset valinnat vaikuttavat siihen, millaiset mahdollisuudet lapsilla on osallisuuteen. Päiväkodissa aikuisten tulisi jättää lapsille mahdollisuuksia muovata omaa ympäristöään ja vaikuttaa omaan oppimisprosessiinsa. Aikuisten on kuitenkin hyvä muistaa myös se, että jotkut lapset pitävät enemmän toimimisesta omalla tutulla tavallaan. Jotta lapsiryhmään voisi rakentua yhteisöllinen leikki- ja oppimisympäristö, vaatii se toteutuakseen sopivan kokoiset lapsiryhmät, aikaa leikille ja muulle toiminnalle sekä oikeanlaiset tilat. (Rasku-Puttonen 2006, 123–125.)

4 PEDAGOGIIKKA VARHAISKASVATUKSESSA

4.1 Pedagoginen prosessi

Pedagogisella prosessilla tarkoitetaan kasvatukseen ja opetukseen tietoisesti johdettua prosessia, jossa otetaan huomioon lasten yksilölliset persoonallisuudet ja koko lapsiryhmän kehittäminen. Prosessia voidaan kuvata tapahtumaketjuksi, jossa tilanteet etenevät, kehittyvät ja muuttuvat suhteessa alkutilanteeseen. Varhaiskasvattajien käsitys pedagogisesta prosessista vaikuttaa lasten mahdollisuuksiin kokea osallisuutta. Kyse on siis pitkän tähtäimen hoidon, kasvun, kehityksen, oppimisen, sosialisoitumisen, sivistyksen ja henkistymisen kokonaisuudesta. (Virkki 2015, 50.)

Pedagogisesta prosessista voidaan erotella tekijäryhmiä, joita kasvattajat pyrkivät ohjaamaan parhaalla mahdollisella tavalla. Pedagogisten prosessien yhteydessä on hyvä pohtia, kuinka hyvin kasvatuksessa otetaan huomioon kehityspsykologiset erityiskysymykset sekä sen kulttuurin, joka säätelee hoidon järjestämisen tapoja. (Hakkarainen, Helenius, Härkönen, Jakkula, Korhonen, Lujala, Matikainen, Niikko, Tiusanen & Veresov 2008, 53–55.)

Pedagogisen prosessin osatekijöitä ovat lapsen keskeinen asema ja lapsiryhmä. Lasten pitkäjänteinen havainnointi on kasvatustyön perusedellytys. Kaikki lapset ovat omia yksilöitään ja ryhmänohjauksessa tulisi huomioida lasten yksilölliset erot. Syvä vuorovaikutussuhde lapsen ja aikuisen välillä helpottaa kommunikointia: pelkkä aikuisen katse voi riittää lapselle ohjeeksi kuinka toimia. (Hakkarainen ym. 2008, 53–55.)

Lapsiryhmässä ryhmänmuodostus on usein ennakoitavissa. Aikuiset ohjailevat tätä prosessia, minkä vuoksi heidän tulee tiedostaa toimintansa vaikutukset. Myös lapset ohjaavat toisiaan. Aikuisen tulee huolehtia, ettei kukaan lapsiryhmässä jää yksin. Aikuisen tulee tukea lasten vertaissuhteiden muodostusta, eikä jäädä odottamaan ryhmän keskinäissuhteiden muodostumista itseksensä. (Hakkarainen ym. 2008, 53–55.)

Pedagogisen prosessin osa-alueita ovat myös toiminnan sisältö, toiminnan muodot ja organisointiin liittyvät tekijät. Toiminnan sisällössä musiikki, kieli, kirjallisuus, kuvallinen ilmaisu, luonto ja liikkuminen ovat keskeisiä. Nämä toiminnalliset osat ovat orientaatioita kulttuuriseen sisältöön. Ne välittyvät kaikissa päiväkodin toimissa, vaikka usein virheellisesti kuvitellaan niiden välittyvän vain oppi- ja toimintatuokioissa. (Hakkarainen ym. 2008, 54–55.)

Toiminnan päämuodot vaihtelevat, mutta kaikille päiville ominaisia ovat syöminen, ulkoilu ja lepo. Lisäksi lapset leikkivät ja tekevät erilaisia tehtäviä. Erilaiset toiminnan muodot kehittävät erilaisia taitoja, ja kokonaisuudesta muotoutuu perusta vuorovaikutukselle, päiväjärjestykselle ja toiminnan suunnittelulle. Päiväkodissa lasten omaehtoisen toiminnan ja ohjattujen kokonaisuuksien tulee olla tasapainossa, sillä lapset viettävät pääsääntöisesti pitkiä aikoja kerrallaan hoitopaikassa. (Hakkarainen ym. 2008, 54–55.)

4.2 Vuorovaikutustaitojen kehittyminen

Lapsen vuorovaikutustaidot alkavat kehittyä heti syntymän jälkeen. Vauva pyrkii olemaan vuorovaikutuksessa vanhempansa kanssa ja käyttää varhaisessa vaiheessa itkua vuorovaikutuskeinonaan. Vuorovaikutuspyrkimykseen vastaamalla vanhempi edesauttaa lapsen kokemusta aktiivisena toimijana olemisesta ja siitä, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa ympäristöönsä. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii, miten aikuisen huomion saa herätettyä sekä miten saada turvaa ja lohtua. Aikuisten toiminta vaikuttaa lapsen kokemukseen siitä, onko lapsi hoivan arvoisen, voiko ihmisiin luottaa, voiko käyttäytymistä ennakoida ja miten tunteita tulisi ilmaista. Lasten kokemukset vaikuttavat myös lapsen tapaan havainnoida ja tulkita ympäristöään sekä käsitellä ajatuksiaan ja tunteitaan. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 29.)

Ihmisten kokemus omasta olemassaolostaan syntyy vuorovaikutuksessa ympäristön sekä ympäröivien ihmisten kanssa. Suuri osa ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta tapahtuu tiedostamatta. Useimmiten vuorovaikutuksesta puhuttaessa tarkoitetaan kuitenkin tiedostettua vuorovaikutusta, josta voidaan käyttää myös

termejä viestintä tai kommunikaatio. Vuorovaikutuksella ihmiset ilmaisevat toisilleen ajatuksiaan, tietojaan, tarpeitaan ja tunteitaan, sekä vastaanottavat ja tulkitsevat toistensa ilmaisuja. Vuorovaikutukseen kuuluvat niin kielelliset kuin sanattomatkin keinot. (Launonen 2007, 6.)

Vuorovaikutuksessa kielellisiä keinoja ovat puhe ja kirjoitus. Arkipäiväisiä vuorovaikutuskeinoja ovat kielellisten keinojen lisäksi ilmeet, eleet, toiminta, ääntely, nauru, itku, äänensävy, puheen korostukset, sävelkulku ja tauot. Vuorovaikutuksen tukena voidaan käyttää myös viittomia ja erilaisia kuvia. (Launonen 2007, 7.)

Vuorovaikutussuhteessa aikuisen tulee taata lapselle turvallisuuden kokemus. Kun perusturvallisuus taataan, jää lapselle voimavaroja ympäristön tutkimiseen, oppimiseen ja uusien taitojen harjoitteluun. Se miten lapsi vastaa kehityshaasteisiin, on yhteydessä lapsen varhaisissa ihmissuhteissa opittuihin sisäisiin malleihin läheisyydestä, turvasta ja omasta arvosta. Aikuisten tulee pyrkiä vahvistamaan myönteistä mielikuvaa lapsesta ja hänen mahdollisuuksistaan. (Nurmi ym. 2014, 30.)

4.3 Leikki vuorovaikutustaitojen kehityksen tukena

Kolmanteen ikävuoteen mennessä lapsi on jo havainnut, että hänen ympärillään tapahtuu asioita, joita hän ei kuitenkaan voi halustaan huolimatta tehdä. Leikki mahdollistaa lapselle asioiden tekemisen kuvitteellisten tilanteiden avulla. Leikki kumpuaa pakahduttavista kokemuksista, joista lapsi saa inspiraationsa. Voimakkaat tunteet ja kokemukset toimivat lapselle motivaationa leikkiin. (Helenius & Lummelahti 2013, 87.)

Leikin kehitys ei ole automaattinen prosessi. Siirtymä roolileikkiin on merkki sisäisestä kehitystapahtumasta, jossa lapsen minä määrittyy uudelleen jäljitelläkseen jotakin suurempaa. Kehitystapahtuman jälkeen lapsi ymmärtää, että olennaisia ovat ihmisten taidot ja osaaminen sekä se, mitä he saavat aikaan. Leikin kehittyessä vuorovaikutus nousee leikissä etualalle. Leikit myös kehittyvät monipuolisemmiksi ja pitkäkestoisemmiksi. Ennen korkeatasoisen ja organisoidun leikin

hallitsemista lapsen on opittava paljon ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, myöntymisistä ja ehdotuksista. (Helenius & Lummelahhti 2013, 87–88.)

Aikuinen voi opettaa lapselle vuorovaikutustaitoja. Leikkitilanteet ovat luonnollisia tilanteita, joissa lapsen vuorovaikutusta voi tukea. Aikuinen voi esimerkiksi mennä lapsen leikkiin mukaan, ja aloittaa matkimalla lasta. Näin aikuinen osoittaa lapselle hyväksyvänsä leikin. Tämän jälkeen aikuinen voi auttaa lasta kehittämään jo olemassa olevaa leikkiä. Aloittamalla leikin johdattelun lapsen omasta toiminnasta, kääntyy alkuperäinen leikki lapsen vahvuudeksi. Lapsen on myös helpompi omaksua uusia leikki-ideoita, jos hän on aikaisemmin saanut hyväksynnän aikuiselta omaan leikkiinsä. (Kontu 2008, 113.)

Vuorovaikutusleikkeihin osallistumisella tuetaan myös mielen hyvinvoinnin perustaa. Aikuisen tulee tukea lapsia leikkiin hakeutumisessa, jos se näyttää haastavalta. Leikkiin kutsumisen ohella tärkeitä ovat vuorovaikutukselliset kutsut tulla syömään, nukkumaan ja ulkoilemaan. Kun nämä aloitteet ovat luonteeltaan vuorovaikutuksellisia, lapsi kehittyy omassa toimijuudessaan ja luovuudessaan. (Mäkelä 2011, 15.)

4.4 Lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet

Lasten keskinäisissä suhteissa lapsi omaksuu käyttäytymismalleja ja oppii toiminnallisia sekä sosiaalisia taitoja. Toiminnallisia taitoja ovat muun muassa fyysiset suoritukset, kielelliset taidot sekä tietotaidot. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan vuorovaikutustaitojen lisäksi havainnointitaitoja sosiaalisista tilanteista, omasta itsestään sekä toisten tunteista. Toverisuhteissa lapsi myös sisäistää moraalisen käyttäytymisen pelisääntöjä. Jakamalla ja vuorottelemalla lapset oppivat reiluutta ja tasapuolisuutta. Toverisuhteiden vuorovaikutuksessa lapsi oppii myös ymmärtämään toista ihmistä, mikä tukee oikeudenmukaisuuden kehittymistä. Laajempien toveripiirien lisäksi lapsi tarvitsee läheisempiä ystävyyssuhteita, joissa hän voi harjoitella luottamusta ja herkkyyttä toista kohtaan. (Nurmi ym. 2014, 109–110.)

Lasten keskinäisissä suhteissa yhdessäolo perustuu ystävyydelle. Lapselle on tärkeää, että hänellä on eri-ikäisiä ystäviä. Ystävyydestä lapsi oppii vastavuoroisuutta ja saa kokemuksia yhteenkuuluvuudesta. Tämä tukee lapsen yhteistoiminnan kehittymistä ja sosiaalista oppimista päivähoidossa. Yhteenkuuluvuuden tunnetta lapsi ilmaisee muun muassa riemukkailla kiljahduksilla, ilmeillä, eleillä ja toiminnallisella hulluttelulla. Lasten keskinäisiin ystävyyssuhteisiin kuuluvat myös salaisuuksien jakaminen, toistensa matkiminen ja jäljitteleminen sekä leikkeihin pyytäminen. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 94–95.)

Aikuisen tulee seurata päivähoidossa lasten keskinäisiä vuorovaikutussuhteita sekä lasten rooleja ryhmässä. Lapsi tarvitsee kykyä tulkita toistensa ilme- ja elekieltä solmiakseen sosiaalisia suhteita. Jos lapsella on vaikeuksia tulkita toisen ilmeitä tai eleitä, on luultavaa, että hän tulkitsee niitä itselleen vihamielisesti. Tästä voi seurata vihamielistä käytöstä, mikä vaikeuttaa vuorovaikutusta ja ystävyyssuhteen rakentumista. Lapsen kyky havainnoida ja tunnistaa toisten tunneilmaisuja onkin yhteydessä sopeutumisvaikeuksiin ryhmässä. Aikuisen tulee tukea lasta empaattisuuteen suhteessa toisiin lapsiin. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 94.)

Lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuviin riitoihin ja konflikteihin on tärkeä puuttua. Kaikki kiusaamis- ja riitatilanteet ovat kuitenkin erilaisia, minkä vuoksi yhtenäisen ratkaisumallin tai ohjeen muodostaminen on hankalaa. Tilanteet vaativat lasten tuntemista ja tilanteen havainnointia. Kiusaamistilanteiden esiinnyttyä on tärkeää, että lapsen koko perhe on tietoinen tapahtuneesta ja siitä, miten tilannetta päiväkodissa selvitetään ja seurataan. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 19.)

Kiusaamistilanteiden ja riitojen selvittely eroavat toisistaan. Kiusaamistilanteissa kiusattu ei pysty puolustamaan itseään, vaan tarvitsee tuekseen aikuisen. Aikuisen tulisi ymmärtää kiusaamisilmiön mekanismeja, jotta hän voi tunnistaa onko kyseessä tasavertaisten lasten riitely vai kiusaamistilanne. Kiusaamistilanteissa aikuisen tulee aina ottaa vastuu tilanteen selvittelystä ja järjestää seuranta. Jos kyseessä taas on tasavertaisten lasten välinen riita, voi aikuinen pysytellä riidanratkaisussa taka-alalla ja ohjata tarvittaessa. Riitatilanteista lapset voivat oppia

toistensa huomointia, oman mielipiteen esille tuomista ja kompromissien tekemistä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 20.)

5 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

Aikuiset ovat kehittäneet yhteistyöpäiväkodissa iltatoimintaa ja halusin ottaa esille lasten näkökulman toiminnan suunnittelussa. Tavoitteena on kartoittaa lasten kokemuksia iltatoiminnasta ja siitä miten lapset kokevat osallisuutta iltahoidossa. Opinnäytetyössäni haluan myös selvittää lasten toiveita ”täydellisestä” päiväkotii-illasta. Opinnäytetyöllä haen vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1) Miten lapsen kokevat osallisuuden toteutuvan iltahoidossa?
- 2) Miten lapset kokevat pedagogisen prosessin seuraavat sisältöalueet?
 - leikki
 - vuorovaikutus aikuisten kanssa
 - vuorovaikutus lasten kanssa
- 3) Miten lapset kehittäisivät iltatoimintaa?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimusympäristö

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin vantaalaisessa päiväkodissa, joka on maanantaista perjantaihin avoinna kello 6–22 välillä. Päiväkodissa on viisi lapsiryhmää, joista neljässä on iltahoitoa tarvitsevia lapsia. Iltatoiminta alkaa iltapäivän ulkoilusta päivälliselle siirtymisellä. Iltahoitolapset siirtyvät päivälliselle joko yhteen tai kahteen ryhmään. Tämä päätetään joka ilta erikseen sen mukaan, kuinka paljon alle 3-vuotiaita on paikalla. Ruokailun jälkeen lapset jaetaan pienryhmiin, joissa aikuinen valvoo tai ohjaa pienryhmätoimintaa. Iltatoiminnan pedagoginen toiminta sijoittuu 18–19.30 välille.

Päiväkodissa pedagoginen toiminta-aika on jaettu siten, että päivittäin lapsille järjestetään iltajumppaa 18–19 välillä. Tiistaisin iltatoiminnassa on teemana taide ja perjantaisin iltahoitolapsille järjestetään musiikkihetki, johon kaikki lapset ja aikuiset osallistuvat. Iltatoiminnan ohjelmaa ei ole tarkemmin määritelty, vaan iltatyöntekijät saavat itse päättää tuokioiden sisällön. Musiikkihetkeen osallistuvat kaikki lapset ja aikuiset, mutta muiden tuokioiden osallistujia ei ole määritelty, vaan iltatyöntekijät voivat itse päättää tuokioon osallistuvat lapset. Lapset valikoituvat toimintatuokioihin hoitoaikojen, lasten halukkuuden sekä päivän aiempien toimintojen mukaan. Jos lapsi on esimerkiksi osallistunut päivällä jumppaan, ei hän välttämättä illalla enää osallistu toiseen jumppatuokioon.

Iltahoitolasten määrä ja ikäjakauma vaihtelevat päivittäin. Perheet ilmoittavat lapsen hoitoajat viimeistään viikkoa ennen hoidon tarvetta, jolloin etukäteissuunnittelu mahdollistuu.

6.2 Tutkimusmenetelmät

6.2.1 Kerronnallinen haastattelu

Opinnäytetyön tiedonkeruun toteutin haastattelemalla iltahoidossa olevia lapsia, koska halusin saada kattavasti tietoa lasten subjektiivisista kokemuksista. Haastattelutilanteessa haastateltavalle annetaan mahdollisuus ilmaista häntä koskevista asioista mahdollisimman vapaasti (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35). Haastattelu nähdään hyvänä tutkimusmetodina tilanteissa, joissa tutkittava alue on vähän kartoitettu tai tuntematon. Haastattelujen aikana on myös mahdollista esittää tarkentavia ja selventäviä kysymyksiä vastausten saamiseksi ja syventämiseksi. Haastattelu sopii menetelmäksi tapauksissa, joissa tutkittava aihe tuottaa monitahoisia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

Valitsin haastattelumuodoksi kerronnallisen haastattelun. Kerronnallinen haastattelu on menetelmä, jossa haastattelija ja haastateltava käsittelevät tutkittavaa ilmiötä haastateltavan näkökulmasta. Haastateltava saa kertoa vapaasti tutkittavasta ilmiöstä (opinnäytetyössäni tämä on iltahoito) ja nostaa haluamansa teemat esille. Ajatellaan, että haastateltavan sanomat asiat ja ilmiöt ovat hänelle merkittäviä ja siksi olennaisia. Menetelmän mukaisesti haastateltavalle esitetään yksi laajempi kysymys, jonka avulla haastateltava voi kertoa haluamiansa asioita. Vapaamuotoisen kerronnan jälkeen haastattelija voi esittää tarkentavia kysymyksiä. (Roos 2015, 56.)

Haastattelu tuo tutkimukseen myös haasteita. Haastattelun toteuttaminen on aikaa vievää: haastattelujen sopimiseen, haastattelun toteutukseen ja litterointiin on varattava hyvin aikaa. Haastattelujen toteutuksessa tutkijalta vaaditaan taitoa, jotta aineiston keruu on säädeltyä ja joustavaa. Haastatteluissa voi myös ilmetä ongelmia, jotka heikentävät tutkimuksen luotettavuutta. Tutkittava saattaa esimerkiksi pyrkiä antamaan tutkijalle mieluisia vastauksia. Haastattelujen analysointi voi myös tuottaa vaikeuksia, koska etenkin avoimien haastattelujen analysointiin ei löydy valmiita malleja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.)

6.2.2 Lasten haastattelun erityispiirteet

Haastattelussa on otettava huomioon monenlaisia asioita lapsen ollessa haastateltavana. Lasten haastattelujen erityisyys painottuu tutkimuksen valta-asemaan, lasten kognitiivisiin valmiuksiin sekä eettisiin kysymyksiin. Valta-aseman hankaluudessa puhuttaessa nousevat usein kysymykset sukupolvieroista. Valta-asemakeskustelussa tuodaan esille ikäeron lisäksi se, että haastattelutilanne on jo lähtökohtaisesti epätasa-arvoinen. Tutkimustilanteessa tutkijalla on valtaa tutkitavien teemojen valinnassa, vastausten tulkinnassa sekä haastattelutilanteen ohjauksessa. Tilanteiden ymmärtämisessä ja tulkitsemisessä ikää merkittävämpiä seikkoja voivat kuitenkin olla sosioekonominen asema, sukupuoli, kulttuuri tai etnisyys. (Helavirta 2007, 631.)

Kognitiivinen toimintakyky pitää sisällään muun muassa muistin, oppimisen, keskittymisen ja tarkkaavuuden, hahmottamisen, toiminnanohjauksen ja kielellisen toiminnan elementtejä (Tuulio-Henriksson 2011,1). Lapsella kognitiiviset taidot ovat vasta kehitymässä, mikä tuo haasteita haastattelun tekemiseen. 4-vuotiaana lapsella on jo kykyjä palauttaa asioita mieleensä ja 5-vuotiaana lapsen kanssa voidaan keskustella jo menneistä asioista, mikä helpottaa laajemman vertailun tekemistä. Kielellisen kehityksen suhteen lapsi kykenee 4-vuotiaana kertomaan puheeseen ja osaa esittää tarkentavia kysymyksiä ja perusteluja. 5-vuotiaana lapsen kanssa voidaan käyttää monipuolista kieltä ja lapsi osaa jo ilmaista kielellisesti tunteitaan, vertailla ihmisten ja asioiden ominaisuuksia sekä tarkentaa aikakäsityksiä. (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen & Viherä-Toivonen 2008, 15–16, 19–20.) Lasten haastattelussa on mietittävä tarkkaan miten kysymykset asettelee lapselle ymmärrettävään muotoon ja suhteutettava ne lapsen kokemuksiin (Helavirta 2007, 632–633).

Alle kouluikäisten lasten haastatteluissa on hyvä huomioida haastateltavien rajallinen kyky keskittyä. Haastattelut tulee pitää kohtalaisen lyhyinä, noin 15–20 minuutin pituisina. Haastatteluympäristö kannattaa pitää haastattelutilanteessa mahdollisimman neutraalina, sillä lapset reagoivat siihen voimakkaammin kuin

aikuiset. Lasten haastattelussa tulee myös huomioida se, että lapsi saattaa vierastaa haastattelijaa. Onkin tärkeää, että lapsi saa tutustua haastatteliijaan etukäteen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 130.)

Lapset saattavat haastattelutilanteessa vastata kysymyksiin ”kyllä”, vaikka he eivät tietäisikään kysymykseen vastausta. Haastattelussa onkin hyvä varmistua vastauksesta kysymällä samaa asiaa eri muodossa uudelleen. Lapsi voi myös antaa vastauksen ”en tiedä”, jos hän ei ymmärrä kysymystä. Haastattelijan oman tulkinnan kertominen kysymyksestä voi helpottaa tilanteessa. Joskus kyse voi kuitenkin olla siitä, ettei lapsi luota haastattelijan kestävän vastausta ja vastaa sen vuoksi ”en tiedä”. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 129–130.)

6.2.3 Haastattelun toteutus

Valitsin haastatteluihin yhdessä työntekijöiden kanssa kuusi lasta, jotka ovat iältään 4–6-vuotiaita. Rajasin ikähaarukan alkamaan 4. ikävuodesta, sillä sen ikäisten on helpompi tuottaa kielellisesti laaja-alaista tietoa kokemuksistaan. Lapsen kielessä on paljon sanoja, joilla on vain hänelle oma merkityksensä ennen neljättä ikävuotta, minkä vuoksi nuorempien lasten haastattelut voisivat vääristää tuloksia (Hirsjärvi & Hurme 2008, 129). Haastateltavat lapset valikoituivat hoitoaikojen ja sen mukaan, kuinka pitkään lapset olivat olleet iltahoidossa. Haastateltaviksi valikoitui kolme tyttöä ja kolme poikaa. Jaoin haastattelut useammalle päivälle, jotta minun ja lasten keskittyminen onnistuu. Haastattelut toteutin kolmena iltana, yhden haastattelun kerrallaan.

Tämän opinnäytetyön haastattelut pidettiin kaikki yhteistyöpäiväkodin kahvihuoneessa. Kaikissa haastatteluissa oli käytössä päiväkodissa käytettävät kuvat, joita lapset saivat käyttää kerronnan tukena. Haastatteluympäristön neutralisointiseksi pyrin vähentämään ulkopuolisia ärsykyksiä muun muassa sammuttamalla tietokoneen ja sulkemalla verhot. Kaikki kolme haastattelua pidettiin iltaisin toiminnan alettua. Haastatteluilla pyrin kartoittamaan laaja-alaisesti iltatoiminnan sisältöä, en vain yhden päivän osalta. 4-6-vuotiailla on kognitiivisia valmiuksia

käsitellä menneitä tapahtumia kokonaisvaltaisemmin kuin sitä nuoremmilla lapsilla ja heiltä sainkin kattavaa tietoa heidän kokemuksistaan.

Haastattelun lapset pareittain. Parihaastattelussa lapset voivat tukea toisiaan tilanteessa, mutta saan kuitenkin heidän subjektiiviset kokemuksensa iltahoidosta paremmin kuuluviin kuin suuressa ryhmä-haastattelussa. Parihaastatteluissa hiljaisemmat ja ujo lapset pystyvät tuomaan mielipiteensä ja kokemuksensa helpommin esiin kuin ryhmähaastatteluissa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 63.)

Lasten haastatteluihin pyysin luvan kaikkien haastateltavien vanhemmilta kirjallisella lomakkeella. Lapsien suostumusta kartoitin kysymyksillä saanko kysyä ja haluatko osallistua.

Haastattelun alussa kysyin haastateltavilta heidän suostumuksensa tutkimukseen. Painotin haastateltaville lapsille, etten kerro heidän kertomiaan asioita työyhteisön sisällä eteenpäin. Äänitin haastattelut ja litteroin äänitteet sanasta saan Wordille. Litteroitua materiaalia haastatteluista syntyi 26 sivua fontin ollessa Arial 12 rivivälillä 1,5. Litterointivaiheessa poistin päiväkodin ja lasten nimet sekä muut tunnistettavissa olevat tiedot haastateltavista.

Haastattelujen kesto vaihteli 15 ja 22 minuutin välillä. Haastattelut lopetimme kun lapset eivät enää halunneet tai jaksaneet keskustella. Haastattelujen jälkeen lapset palasivat leikkimään muiden lasten kanssa.

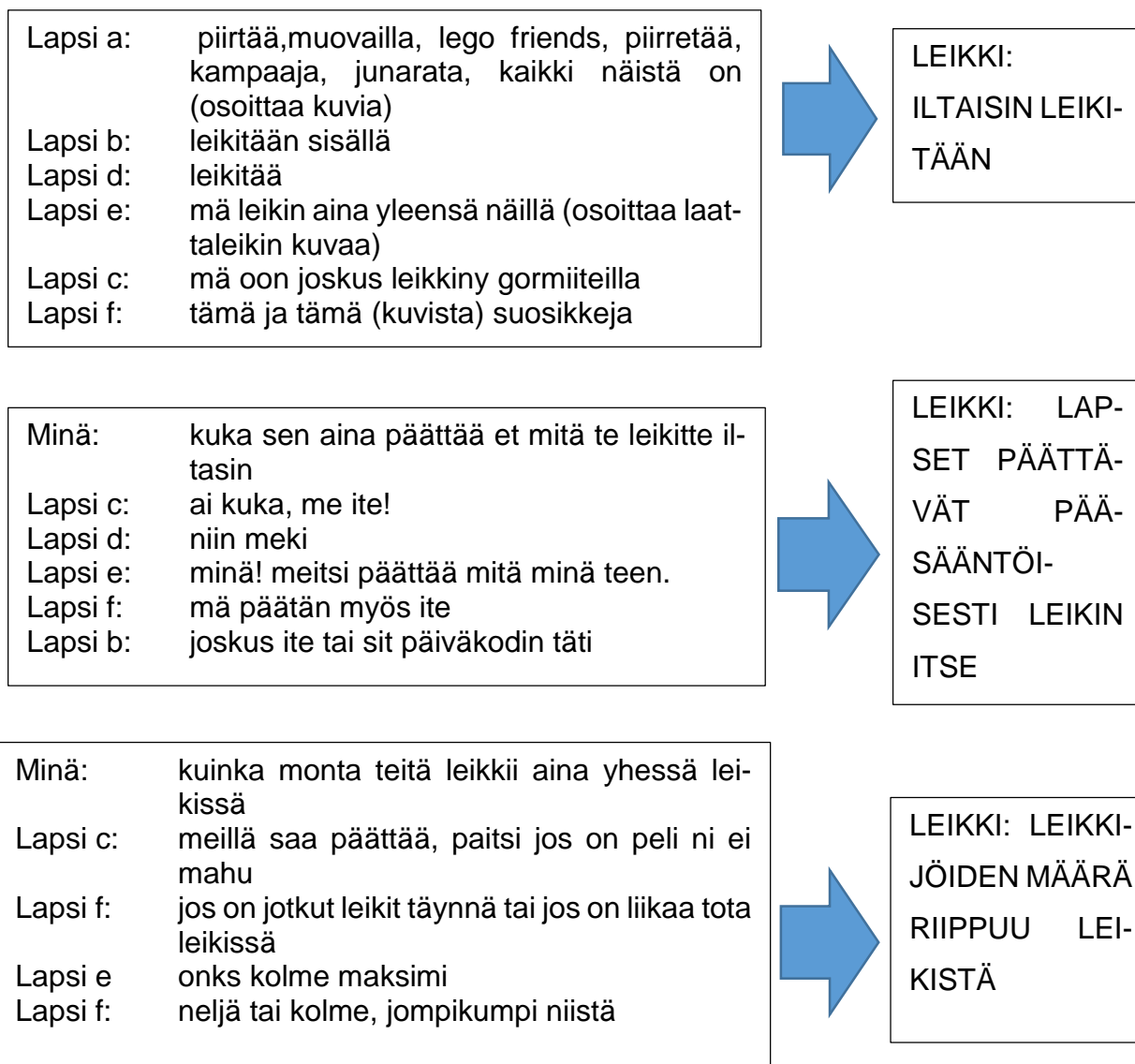
6.2.4 Haastattelujen analysointi

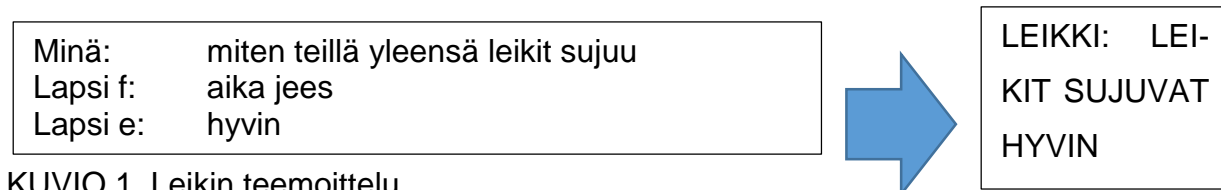
Opinnäytetyön haastatteluaineiston analysoin sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan tekstianalyysia, jossa tekstimuotoista aineistoa tarkastellaan tiivistämällä ja erittelemällä sekä yhtäläisyyksiä ja eroja etsimällä. Tarkoituksena on muodostaa kuvaus, joka liittyy tekstin aiempiin tutkimuksiin ja laajempaan kokonaisuuteen. Aineisto pilkotaan ensin palasiksi, käsitteellistetään ja lopuksi siitä tehdään uusi kokonaisuus. (Saaranen-Kauppinen & Puusniikka 2009, 97.)

Haastattelujen litteroinnissa määritin lasten nimet kirjaimin Lapsi a-f. Haastatteluista käytin numeroita 1-3 erittelemään eri haastatteluja. Numerot menevät haastattelujen ajankohtien mukaan. Muut kirjaimet lasten kohdalla tarkoittavat toisia lapsia, joita haastateltavat toivat esille.

Litteroinnin jälkeen rikoin haastatteluista saadun materiaalin pienemmiksi kokonaisuuksiksi. Etsin kokonaisuuksista yhtäläisyyksiä ja kokonaisuuksia yhdistelemällä sain luotua suurempia teemakokonaisuuksia. Teemoja haastatteluista löytyi selkeästi kolme.

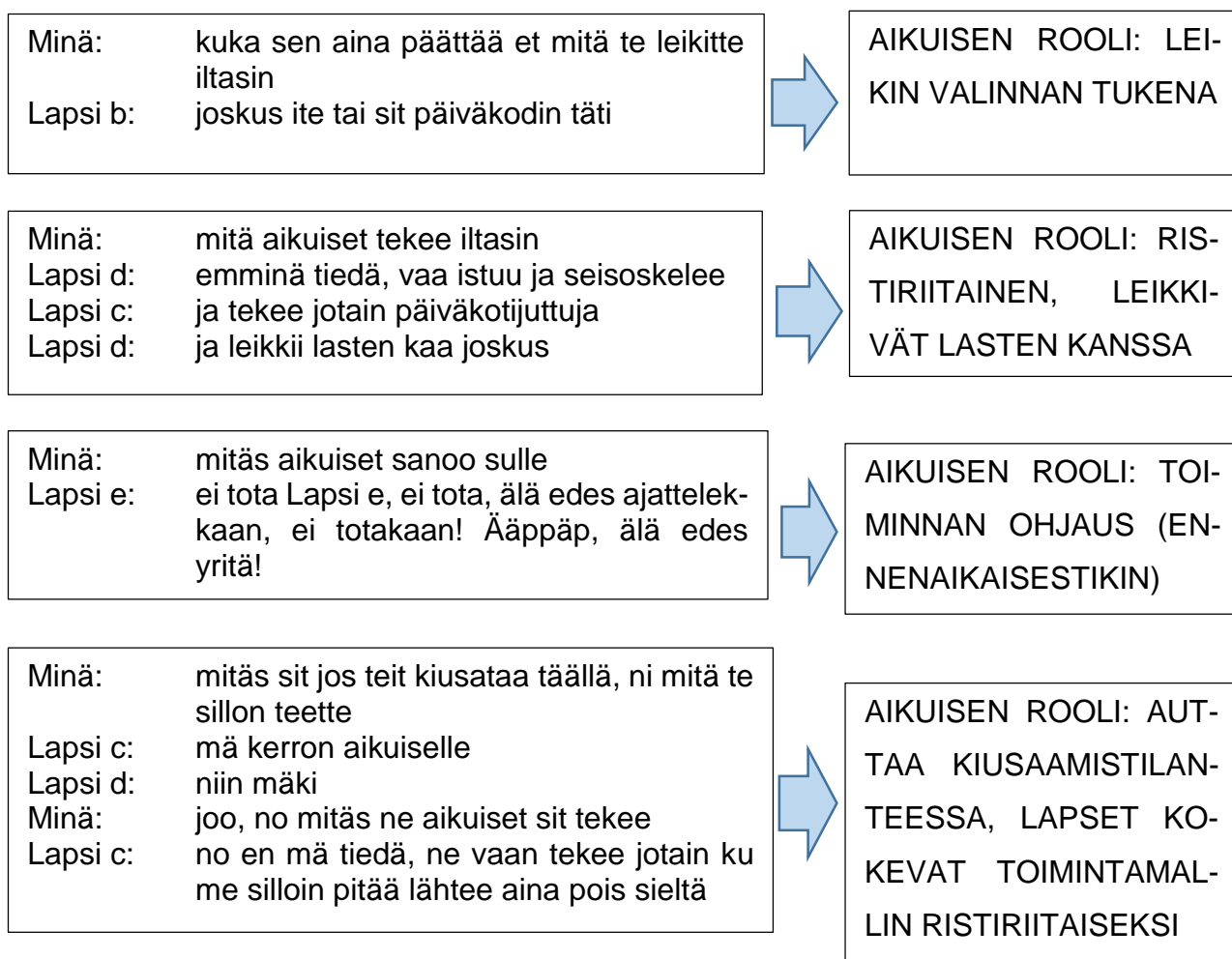
Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset alkoivat kertomaan leikistä. Leikkiä käsiteltiin haastatteluissa sekä sanallisesti että kuvia käyttäen. Leikin osalta kaikki lapset kertoivat saavansa valita leikin itse, minkä vuoksi tulososan ensimmäisenä teemana ja otsikkona on lapset saavat itse valita leikkinsä. Seuraavassa kuviossa osoitan lasten sanomia katkelmia, joista leikki teemat muodostuivat.

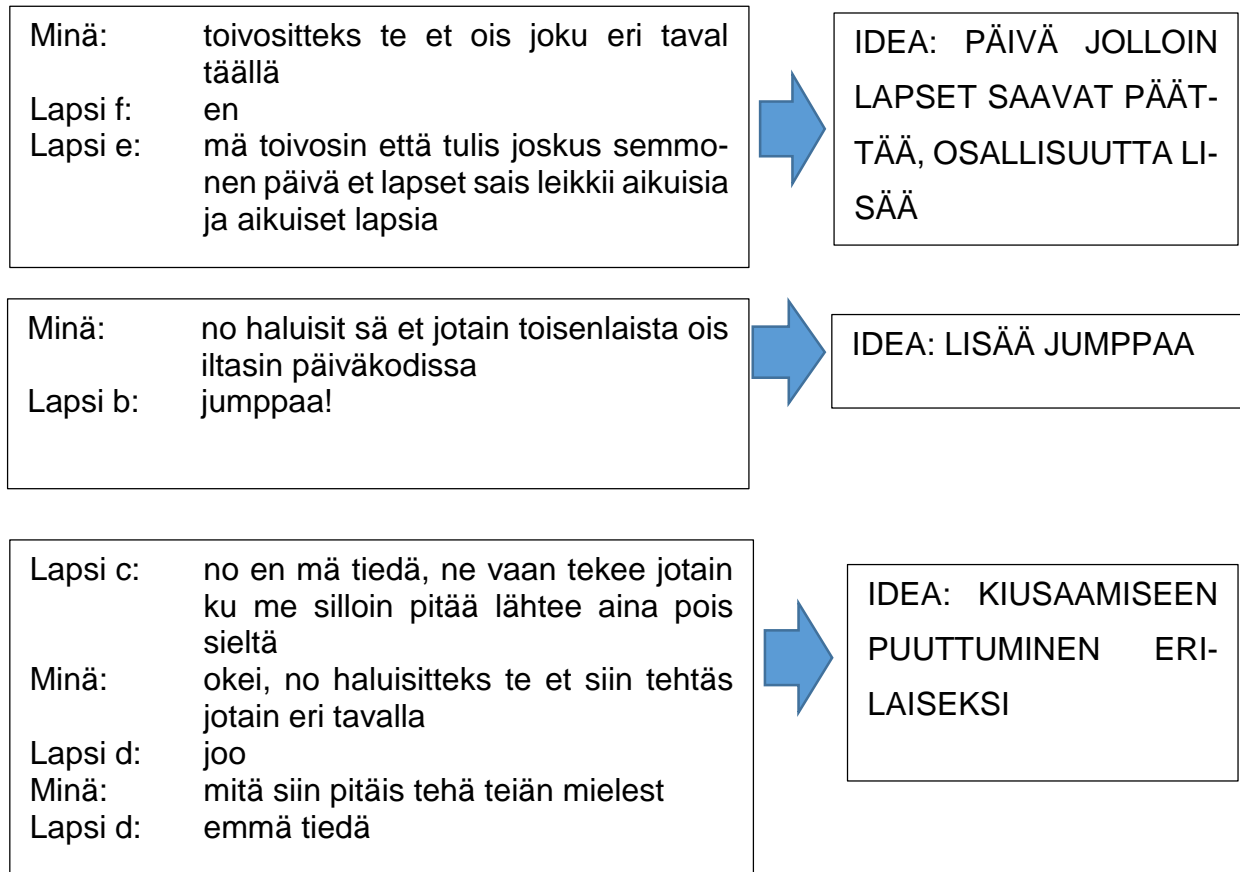
KUVIO 1. Leikin teemoittelu

Toiseksi teemaksi nousi aikuisen rooli toiminnan tukena vaihtelee. Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset kertoivat aikuisten toiminnasta päiväkodissa iltaisin. Lasten kerronnassa aikuisten toiminta liittyi leikkikaverina olemiseen, leikin valitsemiseen, ristiriitatilanteiden selvittelyyn sekä yksittäisten lasten toiminnan ohjaamiseen. Lisäksi haastatteluissa tuli esille, että aikuisten toiminta ei ole aina selvää lapsille, vaan he kokevat aikuisten tekevät ”päiväkotijuttuja”. Kuviossa 2 näkyy lasten haastatteluista otteita, joista muodostuivat aikuisen roolia koskevat teemat.

KUVIO 2. Aikuisen roolin teemoittelu

Kolmantena teemana ovat lasten kehittämistoiveet. Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset kertoivat toiveistaan, miten iltahoitoa voitaisiin heidän mielestään parantaa tai mitä he itse haluaisivat toiminnassa lisätä. Kuviossa 3 näkyvät pääteemat lasten esittämistä kehittämiskohteista.

KUVIO 3. Lasten kehittämistoiveiden teemoittelu

7 HAASTATTELUJEN TULOKSET

7.1 Lapset saavat itse valita leikkinsä yhteistyöpäiväkodissa

Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset kertoivat leikkivänsä iltaisin. Kuvien avulla lapset osoittavat leikkejä, joista he pitävät ja joita he leikkivät iltatoiminnan aikana. Leikkikuvien lisäksi vaihtoehtoina olivat musiikki- ja liikuntakuvat. Leikki kulki teemana kaikissa kolmessa haastattelussa alusta loppuun saakka. Leikki vaikutti olevan lapsille tärkein asia ja toimintamuoto iltatoiminnassa.

- Minä: mitä te teette aina päiväkodissa illalla?
- Lapsi a: maalataan
- Lapsi a: muovaillaan
- Lapsi a: piirtää, muovailla, lego friends, piirretää, kampaaja, junarata, kaikki näistä on (osoittaa kuvia)

Kaikki haastateltavat lapset kertoivat saavansa valita leikin pääsääntöisesti itse. Poikkeuksena olivat tilanteet, joissa tiettyä leikkiä leikkimässä oli jo useampi lapsi. Lapset kertoivat käyttävänsä leikkitaulua iltaisin. Leikkitaulu toimii siten, että jokainen lapsi laittaa oman nimensä sen leikin kuvan kohdalle, johon menee leikkimään. Lasten haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, etteivät kaikki lapset olleet ymmärtäneet leikkitaulun käyttöä.

- Minä: kuka sen aina päättää et mitä te leikitte iltasin
- Lapsi c: ai kuka, me ite!
- Lapsi d: niin meki, miellä on tuolla nimet, minä en kyllä muista mitä niillä piti tehdä (viittaa leikkitauluihin, joissa lapset laittavat nimen sen leikin kohdalle, mihin he menevät leikkimään)

Leikkijöiden määrästä lapset olivat keskenään eri mieltä. Haastattelu 1:ssä lapset eivät keskustelleet leikkijöiden maksimimäärästä, mutta toivat kuitenkin esiin, että

pienissä ryhmissä leikkiminen on mukavampaa. Haastattelu 2:ssa lapset kertoivat, että leikkijöiden määrä on lasten päätettävissä, paitsi jos kyseessä on peli. Haastattelu 3:ssa lapset kuitenkin kertoivat leikkijöiden maksimin olevan 3 tai 4, vaikkakin he olivat epävarmoja tarkasta lukumäärästä.

Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset kertoivat leikkivänsä pääsääntöisesti toisten lasten kanssa. Lapset myös kertoivat ”lempikavereista”, joiden kanssa he leikkivät usein. Kaikilla haastateltavilla oli riittävästi toverisuhteita myös iltaisin, vaikka oman päiväryhmän lapsia ei olisi paikalla.

Haastatteluissa tuli esille, että leikit sujuivat lasten omasta mielestä hyvin. Leikkien sisällöstä kysyttäessä lapset kertoivat leikkien pääteeman, mutta eivät avanneet leikkejä enempää kysyttäessäkään. Seuraavassa kuviossa on esitelty lasten kertomia pääasioita leikistä.

KUVIO 4. Lasten kokemuksia leikistä iltaisin

7.2 Aikuisen rooli toiminnan tukemisessa vaihtelee

Haastatteluissa aikuiset tulivat aika ajoin puheeksi. Lapset olivat eri mieltä siitä, mitä aikuiset tekevät ja mitä lapset toivoisivat aikuisten tekevän. Seuraavassa katkelmassa haastattelu 2:en lasten vastaukset kysymykseen mitä aikuiset tekevät iltaisin.

Lapsi d: emminä tiedä, vaa istuu ja seisoskelee

Lapsi c: ja tekee jotain päiväkotijuttuja

Lapsi d: ja leikkii lasten kaa joskus

”Päiväkotijuttuja” lapsi ei avannut enempää kysyttäessä. Kerronnasta sain kuitenkin käsityksen, että hän tarkoitti työntekijöiden tekemiä kirjallisia tehtäviä kuten seuraavan viikon iltalistojen tekemistä. ”Päiväkotijuttujen” tekeminen viittaa siihen, että lapset eivät tiedä mitä aikuiset tekevät. Aikuisen läsnäolo kerronnassa vaikutti vähäiseltä.

Aikuisten osallistuminen lasten leikkeihin tuli esille kaikissa haastatteluissa. Aikuisten osallistuminen leikkeihin oli kuitenkin pääsääntöisesti toissijaista verrattuna lasten keskinäisiin leikkeihin. Vain yksi lapsi kertoi leikkikaverikseen ensimmäisenä aikuisia, mutta nimesi tämän jälkeen myös useamman lapsen.

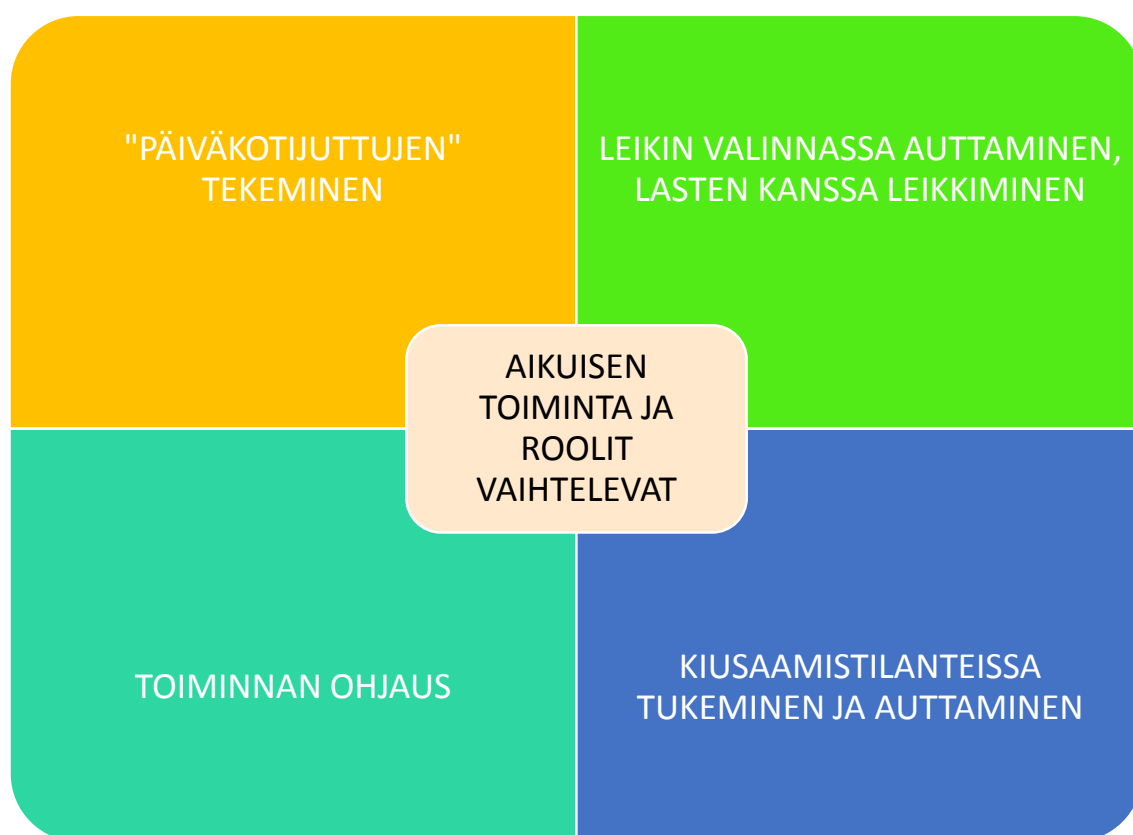
Haastattelu 3:ssa toinen lapsista alkoi kertomaan omaehtoisesti aikuisten komentamisesta. Lapsi kertoi kokevansa, ettei edes saa ajatella mitään, ennen kuin aikuiset kieltävät häntä. Tässä tilanteessa aikuisen rooli näkyi selvästi auktoriteettina, joka pyrkii kontrolloimaan lapsen toimintaa. Samassa haastattelussa toinen lapsista kuitenkin kertoi, ettei päiväkodissa aikuiset komenna häntä iltaisin. Muissakaan haastatteluissa ei tullut esille aikuisen voimakasta auktoriteettia. Haastattelujen perusteella kuitenkin päättelin, että aikuisen ”komentelu” liittyy toiminnanohjaukseen.

Lapsen lause: ” ei tota Lapsi e, ei tota, älä edes ajattelekkaan, ei totakaan! Ääp-päp, älä edes yritä!” viittaa siihen, että lasta komennetaan ja ohjataan jo ennen kuin hän on ehtinyt tehdä mitään. Toiminnan ohjaus vaikuttaa ennenaikaiselta.

Toisaalta tutun lapsen kohdalla aikuinen voi ennakoida tilanteet jo hyvissä ajoin ja ennenaikainen muistuttaminen voi olla tarpeen.

Haastatteluissa kävi esille, että yhteistyöpäiväkodissa lapset kokevat kiusaamista. Kiusaaminen teemana nousi esille vain yhdessä haastattelussa. Lapsen kertoman mukaan kiusaaminen ei ole yleistä tai jatkuvaa. Haastattelussa kysyin lapsilta, miten kiusaamiseen puututaan iltaisin ja molemmat lapset kertoivat pyytävänsä apua aikuiselta.

Aikuisen puuttuminen kiusaamistilanteisiin näyttäytyi lasten kerronnassa epäselvänä. Lapset kertoivat, että jos toinen lapsi kiusaa, joutuu ”kiusaaja” poistua leikistä anteeksi pyydettyään. Lasten mukaan toimintamalli, jossa ”kiusaaja” poistetaan automaattisesti tilanteesta, oli automaattinen prosessi. Lapset toivoivat kiusaamiseen erilaista puuttumista, mutta eivät osanneet kertoa tarkemmin mitä siinä pitäisi muuttaa. Seuraavassa kuviossa on esitetty lasten kertomia toimintoja, joita aikuiset tekevät.

KUVIO 5. Aikuisten toiminta ja roolit vaihtelevat lasten kerronnassa

7.3 Lapset toivovat iltoihin lisää jumppaa ja osallisuutta

Kaikissa kolmessa haastattelussa lapset toivat esille toiveitaan tai kehittämiskohteita iltahoitoon. Haastatteluissa lapset kertoivat kehittämiskohteita olevat jumpan lisääminen, pienet lapsiryhmät toiminnassa sekä lasten osallisuuden lisääminen. Lapset myös toivoivat erilaista suhtautumista kiusaamistilanteisiin.

Haastattelu 1:ssä molemmat haastateltavat lapset toivoivat lisää aikuisten ohjaamaa jumppaa. Jumpan sisällöstä kysyttäessä lapset eivät sanallisesti ilmaisseet toiveitaan, vaan pomppivat ja juoksivat huoneessa. Jumpan sisällöstä lapset hyväksyivät nyökkäämisellä ”riehumisen ja pomppimisen” hyväksi ja toivotuksi tuokion sisällöksi.

Haastattelu 1:ssä lapset kertoivat pitävänsä enemmän ohjatusta toiminnasta silloin kun mukana on vain vähän lapsia. Toiminnan järjestäminen on kuitenkin haasteellista, jos lapsia on iltaisin enemmän. Iltatoiminnassa voisi kuitenkin huomioida lasten toiveet pienistä ryhmistä silloin, kun illalla on vähän lapsia suhteessa aikuisten määrään.

Haastattelu 3:ssa toinen lapsista oli tyytyväinen tällä hetkellä olevaan toimintaan eikä halunnut muuttaa mitään. Toinen haastateltavista toivoi päiväkotiin sellaista päivää, missä aikuiset leikkivät lapsia ja lapset aikuisia.

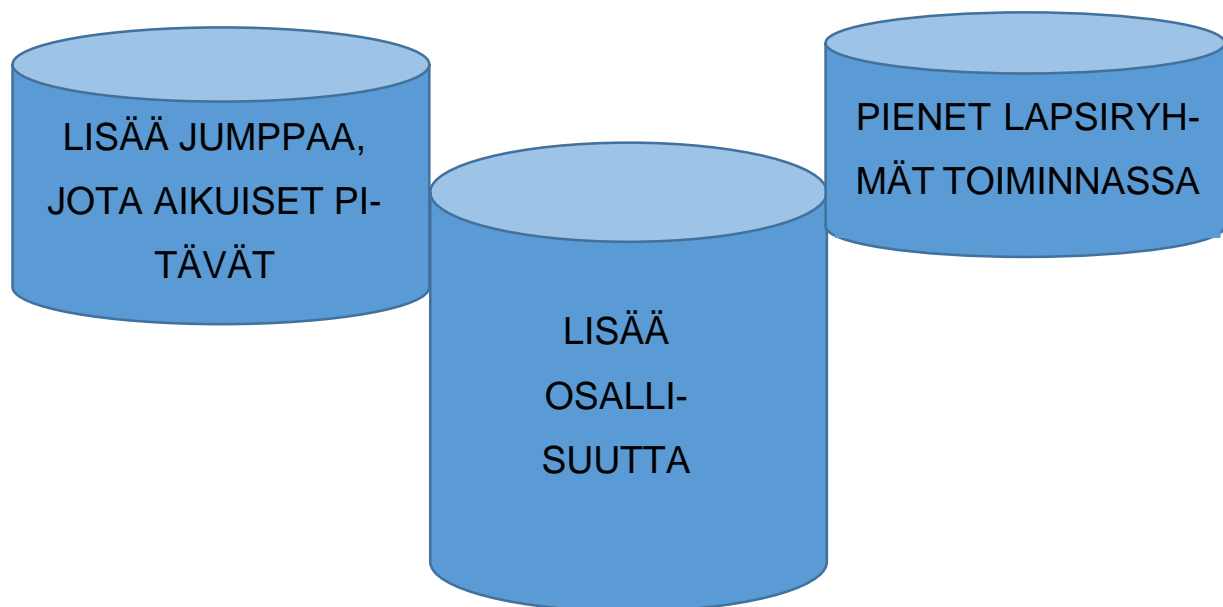
Lapsi e: mä toivoisin yhen asian eri taval täällä, että tulis joskus semmonen päivä et lapset sais leikkii aikuisia ja aikuiset lapsia, siit tulis lapsille kiva ja ehkä aikuiset mä vaan laittaisin nurkkaan istumaan

Minä: minkä takia aikuiset joutus nurkkaa

Lapsi e: ööm, ne ei voi määräillä lapsii jotka voi tehdä mitä vaan

Lapsen ehdotuksessa näkyy se, että hän kaipaa lisää mahdollisuuksia vaikuttaa omaan tekemiseensä. Hän kertoo saavansa itse valita leikin, mutta ei välttämättä silti saa leikkiä valitsemaansa leikkiä. Lapsi myös käyttää monikkomuotoja ker-

ronnassaan sanoissa ”lapsii” ja ”me”, mistä päätin tilanteen olevan laajennettavissa myös muihin lapsiin. Seuraavassa kuviossa on esitelty lasten kehittämisskohteet.

KUVIO 6. Lasten esittämät kehittämiskohteet

8 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

8.1 Luotettavuus

Haastattelututkimuksen luottavuuteen vaikuttavat muun muassa haastatteluympäristö, haastattelija, kysymysten oikeanlainen asettelu sekä tutkittavan kiinnostus ja rehellisyys. Lasten haastattelututkimuksissa kysymysten ymmärtämisen vaikeus voi tuottaa virheellisiä tai puutteellisia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35, 130; Helavirta 2007, 632–633.)

Haastatteluympäristö voi vaikuttaa lasten haastattelututkimuksissa luotettavuuteen ja käytettävyyteen, sillä lapset reagoivat ympäristöön voimakkaammin kuin aikuiset (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35). Opinnäytetyön luotettavuutta lisäsi neutraali haastatteluympäristö. Kaikki haastattelut pidettiin samassa tilassa, eikä lasten kerronnassa eroavaisuuksia voi selittää haastattelutilan vaikutuksella.

Haastattelijan vaikutus luotettavuuteen voi näkyä tilanteissa, joissa lapsi vierastaa haastattelijaa. Lapsi voi myös pyrkiä antamaan haastattelijalle mieluisia vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 130.) Opinnäytetyön haastatteluihin osallistuville lapsille olin tuttu aikuinen, sillä työskentelen yhteistyöpäiväkodissa. Lapset kertoivat joissakin haastatteluissa leikeistä, joita olin leikkinyt heidän kanssaan. Minun roolini työntekijänä saattoi siis vaikuttaa vastauksiin ja luotettavuuteen.

Lasten haastatteluissa luotettavuuteen vaikuttaa suuresti kysymysten asettelu. Lasten haastatteluissa on mietittävä tarkkaan miten kysymykset asettelee lapselle ymmärrettävään muotoon ja suhteuttaa ne lapsen kokemuksiin (Helavirta 2007, 632–633). Haastatteluissa pyrin kysymään kysymykset usealla eri tavalla, jotta pystyin varmistumaan siitä, että lapset olivat ymmärtäneet kysymykset oikein. Tämän johdosta jotkin kysymyksen olivat johdattelevia ja tiettyyn suuntaan pyrkiviä. Tämä tietenkin vaikuttaa vastausten luotettavuuteen heikentävästi.

Tämän opinnäytetyön kohdalla tuli esille myös se, etteivät kaikki lapset osanneet eriyttää iltatoimintaa selkeästi päivätoiminnasta. Esimerkiksi kehitysideoista puhuttaessa eräs lapsi puhui erään toimintatuokion olevan hänestä ikävää. Tuokiota ei kuitenkaan järjestetä iltaisin, vaan se pidetään hänen ryhmässään päivällä. Tarkennettaessa lapsi kuitenkin kertoi, ettei tätä tuokiota järjestetä illalla. Tämän opinnäytetyön haastattelujen luotettavuuteen ja käytettävyyteen iltatoiminnan osalta vaikuttaa se, etteivät kaikki lapset välttämättä ymmärtäneet ilta- ja päivätoiminnan eroa.

Lasten vastaukset haastattelutilanteissa erosivat niistä vastauksista, joita sain toiminnan ohessa esitettyihin kysymyksiin. Kysyin lapsilta iltatoiminnan ohessa samoja kysymyksiä kuin haastatteluissa. Lapset vastasivat haastattelutilanteessa kysymyksiin hyvin paljon suppeammin ja antoivat vastaukseksi useammin ”emmä tiiä” –vastauksia. Tästä voidaan päätellä, että lapset jännittivät haastattelutilannetta, mikä vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen.

Haasteita haastatteluissa tuotti lasten keskittyminen. Osa lapsista ei jaksanut istua haastattelutilanteessa, vaan lähtivät vaeltelemaan huoneessa, pomppimaan ja etsimään esineitä, joilla voi leikkiä. Pienellä motivoinnilla lapset kuitenkin vastasivat kysymyksiin aktiivisesti. Haastatteluissa haasteita tuotti myös lasten leikimieliset vastukset. Toisinaan lapset jäivät toistelevaan jotakin sanaa, kuten nukkuminen, ja vastasivat joka kysymykseen tällä sanalla. Myös näissä tilanteissa lapset kuitenkin palasivat takaisin haastattelutilanteeseen ja vastasivat annettujen kysymysten mukaisesti.

Opinnäytetyön haasteena oli aineiston niukkuus. Vaikka aineistoa kerääntyi määrällisesti paljon, olivat lasten vastaukset kysymyksiin hyvin samankaltaisia ja suppeita. Analysointivaiheen koin myös haasteelliseksi. Analysointivaiheessa video kuva haastattelutilanteesta olisi voinut auttaa lasten kerronnan tulkitsemisessä. Äänitteistä ei tule esille lasten ilmeitä, eleitä tai kehonkieltä, joten sananpainot ja sanavalinnat merkitsivät tulkinnoissa hyvin paljon.

8.2 Eettisyys

Tutkimusetiikan keskeisenä periaatteena on se, että tutkittavilla on riittävä tietoon perustuva vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Tutkittavalla tulee aina olla oikeus perua osallistumisensa missä vaiheessa tutkimusta tahansa. (Strandell 2010, 95.) Etiikan kannalta lasten haastattelun suuriksi kysymyksiksi nousevat tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus sekä yksityisyyden ja luottamuksellisuuden säilyttäminen.

Haastattelujen alussa kysyin lapsilta, haluavatko lapset vastata iltahoitoon liittyviin kysymyksiin. Haastattelutilanteissa tuli välillä tilanteita, joissa lapsi olisi halunnut lopettaa haastattelun ja lähteä leikkimään. Näissä tilanteissa päädyin motivoimaan lasta kuvilla tai lisäkysymyksillä, jotta haastattelu voisi edetä. Jos lapsi kuitenkin edelleen halusi pois haastattelutilanteesta, en heitä enää estellyt vaan lopetin haastattelut siihen.

Alle kouluikäisten lasten osalta pidetään itsestään selvänä, että suostumus tutkimukseen pyydetään lapsen vanhemmalta. Suostumus tutkittavana oloon on aina kysyttävä myös lapselta itseltään. Lapsilta suostumusta kysytään kuitenkin eri tavalla kuin aikuisilta: suostumus lunastetaan vastaamalla lapselle kaikkiin häntä askarruttaviin kysymyksiin tutkijasta ja tutkimuksesta sekä kysymällä lapselta saako tutkija tulla tilanteisiin tai olla paikalla arjen tilanteissa. (Strandell 2010, 96–97.)

Joissakin tilanteissa on mahdollista, että lapsi haluaa osallistua tutkimukseen, mutta vanhempi kieltää hänen osallistumisensa. Tämä voi aiheuttaa pulmallisia tilanteita, kun lapsi ei ymmärrä miksei hän saa osallistua, vaikka muut ympäriltä saavat. Toisaalta on myös tilanteita, joissa lapsi ei ehkä haluaisikaan osallistua tutkimukseen, mutta myöntyy siihen kokiessaan painostusta. Päiväkotitutkimuksissa tutkijalla on usein päiväkodin tuki sekä vanhempien suostumus lapsen haastatteluun, minkä lapsi voi kokea painostuksena. (Strandell 2010, 98–99.)

Toteutin haastattelut parihaastatteluina, jolloin muille lapsille jäi aina leikkikave-reita seuraksi. Kaikki lapset eivät muutenkaan valikoidu haastateltaviksi, jolloin

kukaan ei joudu eriarvoiseen asemaan. Haastattelupäivinä osa lapsista olisi halunnut tulla myös mukaan haastatteluun, mutta en voinut heitä sinne ottaa ilman vanhempien suostumusta. Lapset kuitenkin löysivät itselleen mielekkään leikin ja tilanne meni ohi.

Tässä opinnäytetyössä eettisyyteen vaikutti myös se, että olin työntekijänä yhteistyöpäiväkodissa opinnäytetyöprosessin aikana. Tutkijan kaksoisrooli (tutkittavien hoitaja/tutkija) voi vaikuttaa lapsia ja nuoria koskevien tutkimuksien eettisyyteen vallankäytön osalta. Lapsi tai nuori voi esimerkiksi kokea, ettei hänellä ole oikeutta kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen. (Nurmenniemi 2010, 27.)

Päiväkodissa tai kouluissa suoritetuissa tutkimuksissa on usein oletuksena, että tutkija jakaa havainnot lapsesta työyhteisölle. Työntekijät voivat kysyä ongelmalliseksi koetun lapsen kokemuksia helpottaakseen omaa työtään. Tällaisissa tilanteissa korostuu tietosuojan tärkeys, jota pidetäänkin tärkeimpänä tutkittavien vahingolta suojelemisen kysymyksenä sosiaalitutkimuksissa. Tutkijaan kohdistuvat raportointiodotukset heijastavat lasten alisteista asemaa näissä instituutioissa. (Strandell 2010, 101.)

Suojasin opinnäytetyössäni yksityisyyttä poistamalla päiväkodin nimen ja lasten nimet litterointivaiheessa. Päätin myös olla jakamatta tietoa yksittäisten lasten kertomista asioista työyhteisössä tietosuojan vuoksi.

9 POHDINTA JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Tuloksissa tuli esille, että yhteistyöpäiväkodissa lapset saavat pääsääntöisesti valita leikkinsä ja leikkikaverinsa itse. Poikkeuksena ovat tilanteet, jolloin leikkinä on esimerkiksi peli, eikä siihen enää mahdu mukaan. Maksimimääränä lapset pitivät kolmea tai neljää osallistujaa. Leikin ja leikkikavereiden valitseminen on tutkimustulosten mukaan osallisuuden paikka, joka toteutuu pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuspalveluissa hyvin, sillä lähes kaikki lapset saavat päättää itse leikkinsä usein tai aina (95,33 %). Leikkikaverinsa lapset saavat itse päättää lähes aina (98,41 %) pääkaupunkiseudulla. (Venninen, Leinone & Ojala 2010, 19).

Yhteistyöpäiväkodissa lapset leikkivät sekä keskenään että aikuisen kanssa. Aikuisen rooli näyttäytyy vaihtelevana ja lapset toivovat enemmän aikuisten pitämää toimintaa iltaisin. Lasten mukaan heidän leikkinsä sujuvat keskenään pääsääntöisesti hyvin. Kiusaamistilanteisiin lapset toivovat erilaisia menetelmiä.

Haastattelun jälkeen pohdin uskaltavatko lapset kertoa riitatilanteista aikuiselle, jos riitatilanteessa on mukana heidän kaverinsa. Omien kokemusteni mukaan lapset kertovat riidasta usein sanalla kiusaaminen. Haastatteluissa tuli esille että kiusaava lapsi poistettiin tilanteesta aikuisten puuttumisen jälkeen. Lapset joutuvat tällöin pohtimaan kertooko aikuiselle kiusaamisesta ja lopettaa leikin ”kiusajan” kanssa, vai pyrkiikö toiminnallaan vain lopettamaan kiusaamisen itse. Aikuisen tulisi mielestäni kysyä kiusaamistilanteissa molemmilta osapuolilta miten he haluavat tilanteen etenevän ja haluavatko lapset edelleen leikkiä yhdessä tapahuneesta huolimatta.

Tuloksissa tuli esille myös lasten toive osallisuudesta ja vaikuttamisesta. Lapset toivovat yhteistyöpäiväkodissa päivää, jossa he voivat itse päättää kaikesta. Vennisen, Leinosen ja Ojalan (2010, 19–20) tutkimuksessa tulee esille, että lasten osallisuus toiminnan suunnitteluun on yleensä vähäisempää kuin arviointiin osallistuminen.

Lasten osallisuuden ja vaikuttamisen tärkeydestä kertoo se, että varhaiskasvatusta laissa (36/1973) määritellään lasten oikeus siihen. Aikuisten tulisi huomioida lasten ideat ja toiveet toiminnan suunnittelussa. Yhteistyöpäiväkodissa voitaisiin rakentaa malleja siihen, kuinka lasten ääni saataisiin kuuluviin jo toiminnan suunnitteluvaiheessa. Tätä kehittämis ehdotusta tukee Roosin (2015, 7) väitöskirjan tulos siitä, että lapsilla on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia, jota voisi käyttää toiminnan suunnittelussa ja järjestämisessä. Jatkossa lapsille tulisi löytää riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia jakaa ajatuksiaan ja ideoitaan päiväkodin arjessa.

Lasten osallistaminen toiminnan suunnittelussa voisi toteutua esimerkiksi päivittäisissä aamu- tai päiväpiireissä. Lapsilta voitaisiin viikoittain kysyä ideoita tai ehdotuksia, millaista toimintaa he haluaisivat iltaisin. Toisaalta on hyvä muistaa se, että aikuisten tulee pitää huoli siitä, että kaikki lapset pystyvät osallistumaan iltatoimintaan.

Opinnäytetyössäni lasten osallisuuden kokemukset noudattelevat osittain Virkin (2015) väitöskirjan tuloksia osallisuudesta. Virkin mukaan lasten osallisuus vaihtelee neljän erilaisen toimijuuden tason mukaan. Näitä tasoja ovat toiminnan kohteena oleminen, ympäristöstä ohjautuva toiminta, yhdenvertaisuus lasten ja aikuisten kanssa sekä lasten omaehtoinen toimijuus. (Virkki 2015, 5-6.) Opinnäytetyöni haastatteluissa näkyi kolmen toimijuusosa-alueen osallisuutta. Nämä osa-alueet ovat toiminnan kohteena oleminen, ympäristöstä ohjautuva toiminta sekä yhdenvertaisuus lasten ja aikuisten kanssa.

Opinnäytetyöni haastatteluissa lapsien osallisuus näkyi vahvimmin ympäristöstä ohjautuvat toiminnan osa-alueella, sillä he saivat valita leikin ja leikkikaverinsa itse. Yhdenvertaisuus lasten ja aikuisten välillä osa-alueen toimijuutta tuli esille kahdessa haastattelussa. Haastatteluissa lapset kertoivat leikeistään aikuisten kanssa sekä siitä, miten aikuiset osallistuvat leikkiin. Osallisuutta tällä toimijuuden alueella voisi edelleen kehittää niin, että kaikki lapset voisivat osallistua aikuisten ja lasten yhteisiin leikkeihin. Osallisuus toiminnan kohteena olemisen tasolla näkyi lasten kehittämis ehdotuksissa. Lapset muun muassa toivoivat lisää aikuisen vetämää jumppaa. Myös tällä osa-alueella on kehitettävää.

Pedagogisen prosessin osalta opinnäytetyön tavoitteena oli kartoittaa lasten kokemuksia leikistä, vuorovaikutuksesta aikuisten sekä toisten lasten kanssa sekä kartoittaa lasten toiveita iltatoiminnan kehittämiseen. Tavoite täyttyi mielestäni hyvin, ja sain lapsilta tietoa heidän kokemuksistaan vuorovaikutuksesta ja leikistä iltahoidossa.

Haastattelun tulosten perusteella lapset vaikuttivat tyytyväisiltä yhteistyöpäiväkodin iltatoiminnan pedagogiseen prosessiin. Lapset kertoivat, että haluaisivat pitää toiminnan samantapaisena, mutta muuttaa muun muassa kiusaamiseen puuttumista. Lapset myös toivovat teemapäiviä päiväkotiin, jolloin heillä olisi enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa toiminnan sisältöön.

LÄHTEET

- Aaltonen, Riitta; Lehtinen, Taisto; Leppänen, Kyllikki; Peltonen, Tiina; Tarvo, Marja-Terttu; Tuunainen, Päivi & Viherä-Toivonen, Anne 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2008:3. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Viitattu 19.11.2015.
http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf
- Asetus lasten päivähoidosta 1973/239, 16.3.1973.
- Hakkarainen, Pentti; Helenius, Aili; Härkönen, Ulla; Jakkula, Kaisa; Korhonen, Riitta; Lujala, Elise; Matikainen, Eila; Niikko, Anneli; Tiusanen, Erkki & Veresov, Nikolai 2008. Pedagogiikan palikat – johdatus varhaiskasvatukseen ja –kehitykseen. Toim. Aili, Helenius & Riitta, Korhonen. Helsinki: WSOY.
- Helavirta, Susanna 2007. Lasten tutkimushaastattelu – Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. Yhteiskuntapolitiikka 72:6, 629–640.
- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Jyväskylän ammattikorkeakoulu i.a. Perheet 24/7 –tutkimuksen tuloksia. Viitattu 30.11.2015. https://www.jamk.fi/globalassets/tutkimus-ja-kehitys--research-and-development/tki-projektien-lohkot-ja-tiedostot/perheet-24_7/41266_perheet_24-7_raportti.pdf
- Kirves, Laura & Stoor-Grenner, Maria 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa – Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 2.4.2016.
<http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/bcb295233d6d99db9d3a31e3d3b6b97c/1459616748/>

application/pdf/13271105/Kiusaami-
sen%20ehk%C3%A4isy%20varhaiskasvatuksessa%20B5%20-
%20www.pdf

- Kontu, Elina 2008. Kommunikaatiosuhde – vuorovaikutuksen keskeinen elementti. Teoksessa Elina Kontu & Eira Suhonen (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 109–116.
- Launonen, Kaisa 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Mahkonen, Sami 2015. Varhaiskasvatuslaki. Helsinki: Edita.
- Mäkelä, Jukka 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Suvielise Nurmi & Kaisa Rantala (toim.) Näyn & kuulun – lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat: PTK - poikien ja tyttöjen keskus, 13–23
- Nurmenniemi, Jenni 2010. Raportti lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka – verkkokyselystä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 27.4.2016. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/etiikkaraportti.pdf>
- Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2015. Varhaiskasvatuslain ensimmäinen vaihe voimaan 1.8.2015: Lakimuutoksen keskeinen sisältö. Viitattu 5.11.2015. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/koulutuspolitiikka/vireilla_koulutus/varhaiskasvatus/liitteet/Vaka1_liite.pdf
- Pajulammi, Henna 2014. Lapsi, oikeus ja osallisuus. Helsinki: Talentum.
- Piironen-Malmi, Ulla & Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Tammi.
- Rasku-Puttonen, Helena 2006. Oppijoiden yhteisö, osallisuus ja kasvattajan merkitys. Teoksessa Kirsti Karila, Maarit Alasuutari, Maritta Hännikäinen, Anna Raija Nummenmaa & Helena, Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 111–125

- Roos, Piia 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2009. Menetelmäopetuksen tietovaranto KvaliMOTV. Kvalitatiivisten menetelmien verkko-oppikirja. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 28.4.2016. <http://docplayer.fi/93964-Anita-saaranen-kauppinen-anna-puusniekka-menetelmaopetuksen-tietovaranto-kvalimotv-kvalitatiivisten-menetelmien-verkko-oppikirja.html>
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes: Oppaita 56. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Strandell, Harriet 2010. Etnografinen kenttätö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Hanna Lagström, Tarja Pösö, Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 92–112.
- Säkkinen, Salla 2014. Lasten päivähoito 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 15.11.2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116231/Tr16_14.pdf?sequence=4
- Tuulio-Henriksson, Annamari 2011. Kognitiivisen toimintakyvyn arviointi väestötutkimuksissa. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.4.2016. http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2011/01/26/S006_suositus_vt_kognitio_110126.pdf
- Vantaa i.a. Ilta- ja ympärivuorokautinen hoito. Viitattu 6.3.2016. http://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/palvelut/ilta_ja_yohoito
- Varhaiskasvatuslaki 1973/36, 19.1.1973.
- Venninen, Tuulikki; Leinonen, Jonna & Ojala, Mikko 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” - Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Helsinki: Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus.
- Virkki, Päivi 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Helsinki: Itä-Suomen yliopisto.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1991, 20.7.1991.

LIITE 1: HAASTATTELUPYYNTÖ

Hei,

olen sosionomi-opiskelija Diakonia-ammattikorkeakoulusta, Helsingistä. Teen opinnäytetyötä lasten iltahoidosta ja tarkoitukseni on kartoittaa lasten kokemuksia siitä haastatteluilla. Haastatteluissa käsittelen lasten kanssa seuraavia teemoja: liikunta, taide, musiikki ja leikki. Lasten haastatteluun tarvitaan aina vanhemman lupa. Tämän kirjeen lopussa on haastattelulupalomake, jolla voitte antaa suostumuksen lapsenne haastattelulle tai kieltää sen.

Toivon, että haastatteluun saisin yhteensä 6-8 lasta, jotka haastattelen pareittain. Haastattelun tarkoituksena on olla miellyttävä kokemus lapselle itselleen ja antaa hänelle mahdollisuus vaikuttaa iltatoiminnan sisältöön. Haastattelut toteutetaan iltatoiminnan aikana ja ne äänitetään. Äänitteet tuhoetaan haastattelujen jälkeen. Haastateltavien identiteetit pidetään salassa eikä opinnäytetyössä kuvailla ketään tunnistettavasti.

Opinnäytetyön valmistuttua jätän päiväkodille yhden valmiin kappaleen, johon voitte tutustua.

Ystävällisin terveisin

Heidi Peni
heidi.peni@student.diak.fi
p. 044 0996203

Ohjaava opettaja
Minna Valtonen
minna.valtonen@diak.fi
p. 040 5092012

Lastani _____

saa _____

ei saa _____ haastatella

Haastattelun

saa _____

ei saa _____ nauhoittaa

Vanhemman allekirjoitus ja päivämäärä

LIITE 2: HAASTATTELURUNKO

Koska päädyin kerronnallisen haastattelun toteutukseen, ei haastatteluun tarvita kuin yksi laaja kysymys. Tarkentavat ja kuvaavat kysymykset muotoutuvat haastattelujen aikana.

Haastattelukysymys:

Kerro, mitä päiväkodissa tehdään iltaisin.